

OSMANIYE KORKUT ATA ÜNİVERSİTESİ FEN EDEBİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

**YUSUF ADIGÜZEL, GÖÇ SOSYOLOJİSİ, NOBEL YAYINLARI,
ANKARA, 2018, 223 S., ISBN: 9786053205210**

Erdi DEMİR¹

Received/ 26.09.2021

Published/17.01.2022

Özet

Göç Sosyolojisi yapıtında aktüel toplumsal hareketlilik sürecinin dinamikleri ortaya koyulmuştur. Türkiye bağlamında göçleri, sebepler ve sonuçlar bakımından inceleyen yazar, tarihsel ve sosyolojik olarak göçlerin nasıl ortaya çıktığını göç teorileri temelinde incelemiştir. Göç hareketliliğini toplumsal değişme sürecinin bir yansıması olarak değerlendiren yazar, göçlerin sosyal, siyasi, ekonomik, demografik ve antropolojik sebeplerle ortaya çıktığı belirtmiştir. Göçü veren kaynak ülke ve göç alan coğrafi mekân arasında çok boyutlu toplumsal değişimin ortaya çıktığını aktaran yazar, göçleri insanların kullanabileceği sosyal, ekonomik ve kültürel fırsatların sayısını artıran, nüfusun ve emeğin mekânda dağıtımını etkin kılan bir sosyal hareketlilik süreci olarak tanımlamıştır. Göçleri bu denli önemli kılan faktör ise, ulusal ve uluslararası toplumun sosyal, siyasi, güvenlik ve ekonomik ilişkileri bağlamında toplumsal ilişkilerini etkilemesi olmuştur. Göç fenomeni her şeyden önce bireylerin ya da kitlelerin yeni sosyoloji ve kimliklere açılmasını sağlayan sosyolojik bir hadisedir. Göçlerin çok boyutlu sebep ve sonuçları sadece göç güzergâhları üzerindeki ülkelerin gündemi değil aynı zamanda tüm ülkelerin, sivil toplum kuruluşlarının ve sivil aktörlerin katılımları ile gelişen bir süreçtir.

Anahtar kelimeler: Göç, kültür, kimlik, uluslararası göç, mülteci

**YUSUF ADIGUZEL, SOCIOLOGY OF MIGRATION, NOBEL PUBLICATIONS,
ANKARA, 2018, 223 P., ISBN: 9786053205210**

Abstract

The dynamics of the current process of social mobility is revealed in the work Sociology of Migration. The author, who studies migrations in the context of Turkey in terms of causes and consequences, has studied how migrations have arisen historically and sociologically on the basis of migration theories. Evaluating migration mobility as a reflection of the process of social change, the author noted that migrations occur for social, political, economic, demographic and anthropological reasons. Decrying the emergence of multidimensional social change between the source country that gives migration and the geographical space that receives migration, the author defined migration as a social mobility process that increases the number of social, economic and cultural opportunities available to people, makes it effective

¹ Doktorant, Akdeniz Üniversitesi, Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü, Akdeniz Yeni ve Yakınçağ Araştırmaları Bölümü Doktora Öğrencisi, ORCID ID: 0000 0003 3227 5984, edemir.akdeniz@gmail.com

to distribute population and labor in space. The factor that makes migration so important has been that it has affected the social relations of the national and international communities in the context of their social, political, security and economic relations. The phenomenon of migration is, first of all, a sociological phenomenon that allows individuals or the masses to open up to new sociologies and identities. The multidimensional causes and consequences of migration are not only the agenda of the countries on the migration routes, but also a process that develops with the participation of all countries, non-governmental organizations and civil actors.

Keywords: Migration, culture, identity, international migration, refugee

1. Giriş

2018 yılında Ankara’da basılmış olan yapıt, bir önsöz (3) içindekiler kısmı (7-12) ve on dört bölümden oluşmaktadır. Kütüphane bilgi kartında göç, göç sosyolojisi, göçmen, mültecilik, Türkiye Göçleri, Düzensiz Göç, Küresel Göçler gibi alanları kapsayan çalışmanın, Türkiye’de üzerinde az çalışma yapılan bir alan olması bakımından akademik alandaki boşluğu dolduracağı ve literatüre zenginlik katacağı düşünülmektedir. Son yıllarda yaşanan siyasi ve toplumsal olaylar göçün önemi gittikçe artan aktüel sosyolojik bir tecrübe alanı olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Göç, mekânlar arasında kültürel değişimin, sosyal ve ahlaki alışkanlıkların, ulaşım ve iletişimin, yaşam pratiklerinin değişimini sağlayan bir toplumsal değişme sürecidir. Başta eğitim, ekonomi, inanç, nüfusun yaş, cinsiyet, eğitim durumunun çeşitlenmesi, toplumsal yapının ve toplumsal kurumların yapısını analiz etmenin önemini ortaya çıkarmaktadır. Kitapta, öncelikle göçe ilişkin kavram ve kuramların tanımı yapılmakta, Türkiye’nin geçmişten günümüze göç politikaları ve göç tecrübe alanları incelenmektedir. Göçlerin doğal sonucu olarak kentleşme ve Türkiye’de kentleşmenin temel dinamiklerine değinen yazar, yapıtın diğer kısımlarında küresel göçler, sınır ötesi gerçekleşen göçler, hemşerilik dernekleri ve diasporalar hakkında detaylı bilgiler vermiştir.

1.1 Göç Sosyolojisi

Çalışmanın birinci bölümünde (1-16) göç, göçmen, mülteci, şartlı mülteci gibi kavramların tanımı yapılmakta, Türkiye’de göç düzenlemeleri başlığı altında, İçişleri Bakanlığı bünyesindeki Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) görev ve kapsamı hakkında bilgi verilmektedir. Göçün, insanlık tarihi kadar eski ve insani bir eylem biçimi olduğu, insanların sosyal, siyasi, ekonomik, ekolojik faktörler sebebiyle fiziki olarak yer değiştirdiklerini ifade eden yazar, göçün temel belirleyicilerinin birey ve toplumsal yapı olduğunu ve bu sebeple göçün birçok disiplinin ilgi alanı olduğunu ifade etmiştir. Mülteci kavramı, 1951 Cenevre Sözleşmesi’ne göre ırkı, dini, düşünceleri sebebiyle zulme uğrayacağından dolayı vatandaşı ülkeden korku nedeniyle ayrılmak isteyen, geri dönmek isteyen kişi olarak ifade edilmiştir. Şartlı mülteci ise Avrupa ülkeleri dışında ırkı, dini, düşünceleri sebebiyle zulme uğrayacağından dolayı vatandaşı ülkeden korku nedeniyle ayrılmak isteyen, geri dönmek isteyen kişidir, üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar Türkiye’de kalmalarına izin verilmektedir. Sığınmacı, ulusal ve uluslararası hukuki belgelere dayanarak mültecilik statüsüne başvuru yapmış ve bu başvurunun sonucunu bekleyen kimseler olarak belirtilmektedir. Türkiye’deki Göç Düzenlemeleri kısmında 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK), Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM), toplu sığınma-geçici koruma statüleri hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Türkiye, Suriye’den gelen göç dalgaları karşısından yasal göç mevzuatını düzenleme ihtiyacı hissetmiş ve 2013 yılında 6458 YUKK’yi kabul etmiş, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) kurulmuştur. GİGM’in, göç politikaları ve stratejilerinin belirlenmesi, kurumlar arası koordinasyonun sağlanması, Türkiye’ye giriş yapan yabancıların girişleri, kalış süreleri, sınır dışı edilmeleri ile ilgili iş ve işlemleri yürüttüğü belirtilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde (17-33) göçün sosyolojik boyutu ve göç kuramları hakkında bilgi verilmiştir. Göçü, nedeni ne olursa olsun insan nüfusunun yer değiştirmesi, sosyal hareketlilik olarak ifade eden yazar, sosyal hareketliliğin göç sayılabilmesi için yerleşme amacı taşıması ve süresi en az 1 yıl olan süreyi kapsamaması gerektiğini (17) aktarmıştır. Yapıtta göç sürecini etkileyen temel faktörlerin itme ve çekme faktörleri olarak iki kısımda incelendiği görülmektedir. İtme (kaynak noktası) faktörü, bireyin yaşadığı coğrafyadaki koşulların olumsuzluğunu vurgulamaktayken, çekme faktörü, hedef coğrafyadaki sosyal, ekonomik koşulların daha verimli, daha olumlu olmasını ifade etmektedir. Göç Kuramları (22-27) kısmında üç temel göç kuramından bahsedilmiştir. Bunlar, Ravenstein Göç Kanunları (1885), Everett Lee Göç Kuramı (1966), Petersen'in Göç Tipleri (1958) şeklindedir. Ravenstein'e göre, göç basamaklı olarak, kısa mesafeli ve zincirleme şekilde sanayi ve ticaret merkezlerine doğru gerçekleşmektedir. Temelde göçler sanayi ve ticaret merkezlerine doğru yönelmekte, kentte yaşayanlar, kırsalda yaşayanlara göre daha az göç eğilimli olmakta ve kadınlar erkeklere nazaran daha fazla göç etme eğiliminde olmaktadır. Everett Lee Kuramı'nda ise göçü belirleyen temel etken itme ve çekme faktörleridir. Bu yönüyle yaşanan yerdeki koşullar, gidilmesi düşünülen yerle ilgili koşullar, bireysel faktörler göçü büyük ölçüde etkilemektedir. Petersen'in Göç Tipleri (1958) çalışmasında göçler, ilkel, zoraki, serbest ve kitlesel olarak kategorize edilmektedir. İlkel göçler, göçebe topluluklar tarafından yapılan göçlerdir ve zoraki göçler de siyasi ve doğal sebeplerle yapılan göçler kastedilmektedir. Deprem sonrası evleri yıkılan insanlar ya da Saraybosna'daki soykırımdan kaçan insanların göçleri bu tipolojiye örnek verilebilir. Serbest göçler, kişinin kendi iradesiyle gerçekleştirdiği, emek göçleri en tipik örnek gösterilebilir. Kitlesel (Mass) göçler de farklı sebeplerle kitleler halinde yapılan göçlerdir.

Üçüncü bölümde Türkiye'de İç Göçler (35-48) kısmında Türkiye'deki iç göç sürecinin nedenleri ve göç süreçleri hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Türkiye'deki göç sürecini anlayabilmek için Osmanlı Devleti'nin son çeyreğin bakmanın daha anlamlı olacağı ifade edilmekle birlikte imparatorluğun son dönemlerinde yaşanan toprak kayıpları nedeniyle Anadolu coğrafyasının Balkanlardan ve Kafkaslardan göç aldığı anlatılmıştır. Yazar, 1774 Osmanlı-Rus Savaşı sonrası 500 bin Tatar'ın Anadolu'ya göç ettiğini, 1860'larda Kafkas Göçleri başladığını, 1880'e kadar 2 milyona yakın bireyin Anadolu coğrafyası göç ettiğini ifade etmiştir. Bu durum mevcut toplumsal kompozisyonun oluşmasında etkili olmuştur. Cumhuriyetin kurulması ile birlikte iç göç olgusu; 1950'lere kadar iç göç süreci, 1950 sonrası iç göç süreci ve 1980 sonrası süreç olarak üç kısımda incelenmiştir. 1950'ye kadar Türkiye, köyün modernleştirilmesi, demiryolu ağlarının inşa edilmesi ve fabrikaların açılması sürecinde Anadolu'ya göçen bazı göçmen gruplar ve iskânları ile ilgilidir. 1950 sonrası iç göçler ise, Avrupa'daki gibi sanayileşmeye bağlı olarak gerçekleşmemiş, kırsaldaki tarımsal mekanizasyon ve ortaya çıkan emek gücü kentlere göç etmeyi çözüm yolu olarak görmüştür. Dolayısıyla 1950 sonrası göçlerin asıl sebebi topraktan kopuş olarak ifade edilmiştir. 1980 sonrası iç göçler ise Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da artan terör olayları sebebiyle Doğu illerinden Batıdaki büyük şehirlere yapılan göçleri kapsamaktadır. Yazara göre, Türkiye'deki iç göç sürecinin kendine özgü tecrübe alanları ve dinamikleri bulunmaktadır. Öyle ki kırsalda hızla artan nüfus, tarımda makineleşme ve açığa çıkan emek gücünün istihdam sorunu, miras yoluyla arazinin parçalanması gibi dinamikler iç göçü tetiklemiştir.

Kitabın dördüncü bölümü olan kentleşme ve hemşerilik (49-62) kısmında kentleşme, kentlileşme (sosyal uyum) ve hemşerilik kavramları hakkında bilgi verilmektedir. Yazara göre kentleşme, kırsaldan kente göçün artması, kentte yaşayan kentli nüfusun artması, kentlerin sayısının artması gibi anlamları içermektedir. Tarihi süreçte kentler, sosyal ve ekonomik hayatın canlı olduğu, ticaretin ve insanlar arası ilişkilerin daha yoğun olduğu insan yerleşmeleridir. Türkiye'de 1950'lerden itibaren başlayan iç göçlerle beraber kentleşme süreci başlamış, kırsaldan kopuşla beraber kentlere göç eden insanlar kentteki nüfusun artmasına sebep olmuştur.

Hızlı bir şekilde kırsaldan başlayan kopuş kentteki nüfusun artmasını sağlarken, kentte barınma, gecekondulaşma, elektrik, yol, su, sağlık, çevre kirliliği, sosyal uyum, yabancılaşma, suç/suçta bulaşma gibi sorunlara yol açmıştır. Yazara göre önemli olan ise nicelik olarak kentli sayısının artması değil, nitel anlamda kente uyum sağlayabilmiş, kentin sosyal ve kültürel alışkanlıklarını benimseyebilmiş, farklılıklara saygı gösterebilen nüfusun artmasıdır. Hemşeri dernekleri (57) kısmında ise aynı şehirden, aynı kırsal yerleşmelerden gelen insanların oluşturduğu hemşeri derneklerinden bahsedilmiştir. Derneklerin kente yeni gelen insanların sorunlarının çözülmesi, birlik ve beraberliğin sağlanması, dayanışmanın sağlanması gibi birçok fonksiyona sahip olduğu belirtilmektedir.

Kitabın beşinci bölümünde “Türkiye’den Göçler” (63-77) kısmında nüfus mübadelesi ve yabancı ülkelerle yapılan iş gücü anlaşmalarından bahsedilmektedir. Avrupa’da İkinci Dünya Savaşı sonrasında iş gücü ve emeğe duyulan ihtiyaç sebebiyle Türkiye ile 1961’de Federal Almanya, 1964’te Avusturya, Belçika, 1967’de Fransa ve 1968’de Avustralya ile iş gücü anlaşmaları yapıldığını aktaran yazar, 1960’ta başlayan iş gücü göçlerinin, 1970’de aile birleşimi göçlerine, 1980 sonrası ise siyasi göçlere dönüştüğü belirtmiştir. Yazara göre 1960’tan itibaren Almanya’ya işçi göndermeye başlayan Türkiye, 1975 yılında Almanya’nın işgücü katılım oranında büyük pay sahibi olmuştur. Öyle ki 1975 yılında yaklaşık bir milyon yüz bin Türk işçi Almanya’da çalışmaktadır (71). 1973 Dünya Petrol Krizini bahane eden Almanya ise Türk işçi alımında işçi alım kriterlerini zorlaştırmış ve kısıtlamaya gitmiştir. Çünkü Alman kamuoyunda gelen işçilerin artık misafir değil kalıcı olduğu inancı yaygın olmuştur. 12 Eylül 1980 Askeri Darbe süreci ve sonrasında yaşanan baskı rejimi nedeniyle de Türkiye’den yurtdışına göçler olduğunu aktaran yazar, 1976 yılında Almanya’ya iltica talebi 800 civarındayken, 1980 yılında bu sayı 57 binin üzerinde olduğunu belirtmiştir. Yazara göre, 2000’li yıllardan sonra Türkiye’deki sosyal ve ekonomik koşulların iyileşmesi göçleri kısmen geri çevirmiştir. 2006-2009 yılları arasında Türkiye’den Almanya’ya 114 bin kişi göç ederken, 136 bin kişi de Türkiye’ye geri dönüş yapmıştır.

Altıncı bölüm “Türkiye’ye Göçler” (77-94) kısmında Türkiye’ye yapılan göçler düzenli ve düzensiz olarak iki kısımda incelenmiştir. Düzenli göçlerin, devletin bilgisi dahilinde, hukuk kuralları uygulanarak gerçekleştiği, düzensiz göçlerin ise yasal olmayan yollardan daha çok doğu bloku ülkelerinden yapılan göçleri ifade etmektedir. Düzenli göçler adına en iyi örnek Türkiye ve Yunanistan arasında imzalanan Lozan Nüfus Mübadelesidir. Bu anlaşma ile 1923’ten 1927 yılına kadar 500 bin Müslüman Türk, Türkiye’ye göç etmiştir. Nüfus değişimi din esasına göre yapıldığı için çoğunluğu Türk ve Müslüman olan nüfus Türkiye’ye göç ederken, Hristiyan olan ve Türkçe’den başka dil bilmeyen Gagavuzlar Yunanistan’a göçmek zorunda kalmışlardır. Yazar, 1925 yılında Türk-Bulgar ikamet sözleşmesi imzalandığını (80) ve 1949 yılına kadar 218 bin kişinin Türkiye’ye göç ettiği belirtmiştir. Düzensiz göçler (83) Türkiye’nin 1980 liberal politikaları benimsemesi, sermaye ve iş gücünün dışa açılması ile küresel ekonomiye açık hale gelmesiyle yakından ilgilidir. Bu tarihten itibaren dış yatırımların gelmesine paralel olarak daha çok yabancı Türkiye’ye gelmeye başlamıştır. 1990’lardan itibaren Afganistan, Pakistan, Bangladeş, İran, Irak, Filistin gibi ülkelerden Türkiye’ye transit göçler olduğunu anlatan yazar, 2000’lerden sonra ise hedef ülke olarak, Gürcistan, Ermenistan, Azerbaycan, gibi ülkelerden Türkiye’ye göçlerin gerçekleştiğini aktarmıştır. Emniyet Genel Müdürlüğü 2005-2010 yılları arasındaki verilere göre Türkiye’de 829 bin civarında yasa dışı göçmen (87) yakalanmıştır. Yazar, 2011 yılında Suriye’den gelen göçmenler toplu halde Türkiye’ye sığındıklarından bireysel başvuru ve durumlarını değerlendirme imkânı olmadığı için Suriyelilere Geçici Koruma Statüsü verildiğini ifade etmiştir Böylece 6458 sayılı YUKK’ye göre Türkiye’de bulunan Suriyelilere yasal dayanak sağlanmıştır.

Kitabın yedinci bölümü “Küresel Göç Hareketleri” (95-106) kısmında dünya küresel göç hareketleri kategorize edilmiş, Birinci Dünya Savaşı öncesi Dönem Göçleri, İkinci Dünya Savaşı

Dönemi Göçleri ve İkinci Dünya Savaşı Sonrası Dönem Göçleri olarak ayrılmıştır. İnsanlar dünya var olduğundan beri sosyal, siyasi, ekonomik ve doğal nedenlerle göç etmektedirler. Yazara, dinamik bir olgu olan göçün, farklı mekânlara yaşam tecrübelerini, alışkanlıkları, deneyimleri aktarmayı sağlayan bir kültür süreci (95) olduğunu belirtmektedir. Yapıtta son üç asırdır göç hareketlerini etkileyen İngiltere, İspanya, Portekiz, Almanya ve Fransa gibi Avrupa ülkeleri olmuştur. 1821-1924 yılları arasında 55 milyon Avrupalının deniz aşırı yolculuklarla Avrupa dışına göç ettiği (98) ifade edilirken 1846-1932 yılları arasında 18 milyon nüfusun İngiliz Adaları'ndan Kuzey ve Güney Amerika'ya, Yeni Zelanda ve Avustralya gibi ülkelere göç ettiği ifade edilmiştir. Yazar, 1947'de Pakistan'ın Hindistan'dan ayrılmasıyla milyonlarca Müslüman sığınmacı konumuna düştüğünü, 1979'da Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgaliyle yaklaşık 2 milyon Afganistanlı bireyin Pakistan'a sığınmak zorunda kaldığından bahsetmiştir. 2015 yılı BM Göç Raporuna göre dünyada 244 milyon göçmen, mülteci, sığınmacı vardır. En fazla göçmen ABD'de yaşarken en fazla mülteci barındıran ülke ise Türkiye olmuştur. Küresel göç hareketleri, günümüzde iletişim ve ulaşım imkânlarının gelişmesi ve yaygın hale gelmesiyle uluslararası göçler de hızlanmıştır. Ulus ötesi göçlerde daha çok gelişmiş, ekonomik olarak müreffeh ve yaşam koşulları daha iyi olan ülkeler tercih edildiğini aktaran yazar, ABD, Kanada ve Avustralya gibi ülkelerin düzenli olarak iş gücüne ihtiyaç duyup, emek gücü talep ettikleri için bu ülkeler göçmen ülkeleri olarak adlandırıldığını vurgulamıştır.

Kitabın sekizinci bölümü olan “Küresel Düzensiz Göçler” (109-122) başlığı altında yasadışı yapılan göçler ile bu göçlerin insani boyutu ele alınmaktadır. İnsanlar birçok insani ve sosyal sebeple göç edebilmektedir. Yaşanan iç savaşlar, çatışmalar, güvensizlik, ekonomik sebepler insanları vatandaşı olduğu devletin sınırlarından başka mecralara göç etmeye zorlayabilmektedir. Yazara göre, yapılan göçlerin vize izin talebi ile gerçekleşmiş olması yasal göç kategorisine girerken, devlet otoriteleri tarafından kontrol edilemeyen göçler de düzensiz göçler kategorisine girmektedir. Düzensiz göçleri ortaya çıkaran en büyük etmen ise yasa dışı çalışma (113) faaliyetleri olarak belirtilmektedir. Çalışma izni olmayanlar, güvencesiz, sigortasız ve düşük ücretle çalışmayı kabul ettikleri için mülteciler açısından enformel kayıtlı bir işçi piyasası oluşmaktadır. Bu kısımda genel olarak marjinal işler olarak ifade edilen ve çok fazla bilgi, beceri gerektirmeyen imalat sanayi, boya, badana, inşaat işçiliği, tezgahçılık, lokanta ve eğlence gibi sektörlerde kayıt dışı çalışan mülteciler iş güvenliğinden yoksun bir şekilde çalıştıklarından bahsedilmektedir. Ayrıca Türkiye'de en çok kaçak göçmen işçi istihdamı inşaat sektöründe olduğu belirtilmektedir. Yazar; düzensiz göçlerin insani boyutunu irdelediğinde göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti kavramlarını vurgulamaktadır. İnsan ticaretinde yasal ya da yasadışı geçiş söz konusu olmadan, kişilerin belgelerine el konulmakta, zorlama ve şiddet yoluyla insanlar doku, organ nakli gibi ameliyatlar için insanlar kullanılmaktadır. Göçmen kaçakçılığında ise yasa dışı sınır geçişi söz konusudur ve gönüllülük esasına göre devlete karşı suç işlenmiş olmaktadır. Dolayısıyla her iki eylemde ortak olarak mağdur ve kırılgan kesim, çocuklar, kadınlar, hamile kadınlar, yaşlı ve bakıma muhtaç insanlar olduğu anlaşılmaktadır.

Dokuzuncu bölüm “Avrupa'ya Düzensiz Göçler” (123-138) kısmında, Avrupa ülkelerine özellikle Yunanistan, İtalya ve İspanya'ya Doğu Akdeniz Rotası, Orta Akdeniz Rotası ve Batı Akdeniz Rotaları kullanılarak yapılan yasa dışı göçler hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca insanların tarihin ilk çağlarından beri sosyal, siyasi ve ekonomik sebeplerle göç ettiği ve bu göçlerin aslında bölgeler arasında sosyal ve ekonomik dengesizlikler sebebiyle gerçekleştiği ifade edilmiştir. Avrupa'ya yapılan göçler ise daha çok ekonomik temelli göçler olduğu vurgulanmakta, başta Suriyeli, Afgan, Pakistanlı, Somalili, Eritreli, İranlı göçmenlerin bu yolu seçtiği ifade edilmektedir. Yazar, İtalya üzerinden yapılan Orta Akdeniz Rotalı göçlerde, göçmenlerin Libya üzerinden İtalya'ya ulaştıklarından bahsederken Yunanistan üzerinden yapılan göçlerde ise Türkiye transit ülke konumunda bulunduğunu belirtmektedir. Doğu Akdeniz Rotası üzerinden yapılan göçlerin ise genellikle deniz yoluyla gerçekleştiğini anlatmaktadır.

Kitabın onuncu bölümü “Güvenlikçi Göç Politikaları ve Göçmen Karşıtlığı” (139-152) kısmında güvenlikçi göç politikaları ile Avrupa’daki göçmen karşıtlığı hakkında bilgi verilmiştir. Yazara göre, Avrupa Birliği (AB) siyasi ve ekonomik bir kuruluştur. Üye ülkeler sadece siyasi olarak değil aynı zamanda güvenlik, sınır aşan suçlar, terörizm, düzensiz göç konusunda da birlikte hareket etmektedirler. Bu sebeple Arap Baharı Süreci sonrasında yaşanan göç dalgaları sebebiyle korumacı bir güvenlik politikası benimsemişler, sınırlarını göçmen ve yabancılara karşı korumacı hale getirmişlerdir. Buradaki asıl amaç ise göçmenler ve yabancılar için sınır ve tampon bölgeleri oluşturmak suretiyle göçmenleri Avrupa dışına itmek, Avrupa topraklarını daha güvenilir ve yaşanılır hale getirmektir. Bu sebeple AB, sınır güvenliğini tesis etmek için 1990 yılında Dublin Sözleşmesini kabul etmiştir. Sözleşmede göçmenlerin sığınma başvurusunu yaptığı ilk ülkenin sığınma talebinin değerlendirmesi esastır hükmü yer almaktadır. Bu durum Yunanistan ve İtalya kamuoyunda tepki toplamış, AB içinde yetki ve sorumluluk paylaşımı açısından sorun yaratmıştır. İkinci hukuki metin ise EURODAC adıyla 2000 yılında, bir sığınmacının başka bir AB ülkesi içinde sığınma talebinde bulunup bulunmadığının kontrol edilmesi ve parmak izine dayalı bir veri tabanı oluşturulmasını temel alan sözleşmedir. Yazar, yaşanan bu gelişmeler ve siyasi atmosferin Avrupa’da göçmen karşıtlığı ve İslamofobi gibi yabancı ve Müslüman düşmanlığını ortaya çıkardığını belirtmiştir.

On birinci bölüm “Avrupa’nın Yeni Tolum Yapısı ve Birlikte Yaşama Modelleri” (153-173) kısmında göçmenlerin sosyal uyum sorunları, sosyal bütünleşme ve göç politikaları ve göçmenlerin sosyalleşmesi gibi konular ele alınmaktadır. Göçmenler ister gönüllü ister zorunlu olsun göç ettiği ülkenin norm ve değerler sisteminin bir parçası haline geldiğini aktaran yazar, her bir bireyin farklı bir öyküyü, yaşam biçimini, renkleri ve aidiyeti temsil ettiğini özetlemektedir. Dolayısıyla bireyin içine dâhil olduğu toplumun sosyal ve kültürel alışkanlıklarını benimsemesi, o topluma uyum sağlaması bu noktada önem arz etmektedir. Kültürel karşılaşma (162) olarak ifade edilen bu durum zengin bir veri ve sosyolojiyi de içerisinde barındırmaktadır. Nitekim her toplum kendi davranış kalıplarını, yaşam biçimlerini koruma refleksi göstermekte bu durum dil yetersizliği, yabancılaşma, anomi, sosyal dışlanma olarak ortaya çıkmaktadır. Çünkü hâkim ya da egemen kültürün, göç ederek gelen alt kültürleri de kendi içerisinde eritme, asimile etme eğiliminde olduğunu söyleyebilmek mümkündür. Yazara göre; bu konuda en bariz örnek, ABD toplumsal yapısı ya da kimliğidir. ABD’de her ırktan her dinden, farklı inanç ve kimliklerden insanlar yaşamaktadır. Çinli, Fransız, Afrikalı, İngiliz, Hollandalı ve Türk gibi birçok ülkeden insanlar ABD’de yaşamakta; ama kendisini Amerikan kimliği üzerinden tanımlamakta, kendisini Amerikalı olarak kabullenmektedir. Dolayısıyla çok kültürlülük, sosyal bütünleşme ve entegrasyon politikalarının benimsenmesi göçmenlerin sosyal adaptasyonlarını kolaylaştırabileceği gibi onların toplumsal bütünleşme süreçlerine de katkı sağlayacağı anlaşılmaktadır.

Kitabın on ikinci bölümü olan “Diasporalar ve Geri Dönüş Göçleri” kısmında (173-188) bölümünde diaspora kavramı, fonksiyonları ve geri dönüş göçleri hakkında bilgi verilmektedir. Diaspora, herhangi bir ulus ya da inanç grubunun anayurtları dışında azınlık olarak yaşadıkları yer ya da diğer ülkelerdeki soydaşlık duygusu (174) olarak ifade edilmektedir. Yazara göre, anavatana dönüşü arzu eden diaspora, ortak bir geçmişe ve hafızaya sahiptir. Göç ettikleri yerde kendilerini yabancı ya da dışlanmış olarak hisseden diaspora mensupları, anavatanla bağlarını korur ve bir gün mutlaka geri dönüş amacını taşırlar. Kültürel kimlik ve birliğin sağlanması, iş bulma, evlendirme, eğitim hakkına erişim, sosyal ve ekonomik bir dayanışma tesis eden bu anlayış, günümüzde de varlığını devam ettirmektedir. Yazara göre en iyi örneği ise Yahudi Diasporasıdır. Geri dönüş göçleri ya da tersine göçler ise terk edilen ilk (kaynak) ülkeye sosyal ve ekonomik şartların iyileşmesiyle birlikte geri dönüşleri kapsamaktadır. Örneğin 2005 yılından itibaren gelişen ekonomisi ve sosyal hayatı sayesinde Almanya’dan Türkiye’ye geri dönüş göçleri başladığını belirten yazar, AB ile Türkiye arasında imzalanan geri kabul anlaşmasını da

geri dönüş göçleri olarak değerlendirmiştir. Nitekim 2016 yılında imzalanan geri kabul anlaşmasına göre Türkiye üzerinden Avrupa'ya giden ve burada yakalanan göçmenler, Türkiye'ye iade edilecek karşılığında ise Türkiye'ye mali yardım yapılacak ve Türk vatandaşları Avrupa'da vizesiz seyahat hakkı elde edeceklerdi. Fakat Yazar, Avrupa'nın göçmen sınavında insan hakları konusunda zayıf kaldığını, Türkiye'ye karşı vermiş olduğu siyasi ve ekonomik taahhütleri yerine getirmediğini belirtmiştir. Türkiye, Suriye'de yaşanan iç savaş süreci sonucu ölümden kaçan insanlara sınır kapılarını açarak insani ve tarihsel bir sorumluluğu yerine getirmiştir.

Kitabın on üçüncü bölümünde “Göçmen Dayanışma Ağları ve Avrupa'da Türk Dernekleri” (189-200) kısmında göçmenler için kurulan sivil toplum kuruluşları ve sosyal dayanışma gibi konulardan bahsedilmiştir. Yazara göre, mekân ve insan arasındaki ilişkiyi sorgulayan sosyal ağlar göç açısından büyük önem taşımaktadır. Sosyal hayatta karşılaşılan bireysel ve kitlesel sorunların çözümünde önemli bir işleve sahip olan bu ağlar akraba toplulukları, kültürel topluluklar ya da inanç grupları şeklinde görünmektedirler. Maddi ve manevi yardımlaşmayı tesis eden bu anlayış, göçmenler arasında hayatın zorluklarını aşmayı, kendisinden sonra gelecek göçmenlerin nasıl ve ne şekilde bir yol izlemesi gerektiğini konusunda yol gösterici bir işleve sahiptir. Avrupa'daki Türk Dernekleri açısından 1924 yılında Berlin'de cami yaptırma derneğinin kurulması, 1927'de Berlin İslam Enstitüsü'nün kurulması, 1960'larda Köln ve Çevresi Türk İşçileri Derneği'nin kurulması örnek gösterilebilir.

2. Sonuç

Sonuç olarak göç, çok yönlü aktüel insani bir faaliyettir. Göç alan ve göç veren ülkeler bazında çok taraflı özneler yaratmaktadır. Göçle birlikte siyasi, ekonomik, çevresel birçok problem ortaya çıkmaktadır. Türkiye'nin, Osmanlı Devleti'nden miras aldığı göç tecrübelerinden yeteri düzeyde yararlanamadığı anlaşılmalı beraber göç sorunlarına kalıcı ve sürdürülebilir önlemler alamadığı anlaşılmaktadır. Türkiye'nin stratejik konumu, son dönemlerde iyileşen ekonomisi, insan hakları ve demokratik kazanımları ile göç veren bir ülke konumundan transit ve göç alan bir ülke konumuna gelmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrası en büyük sosyal hareketlilik süreçlerinden birisi olan Suriyeli sığınmacı kriziyle yüzleşen Türkiye, bölgesel ve küresel aktörlerin aksine tarihsel ve insani dış politika anlayışıyla Suriyeli mültecilere açık kapı politikası izlemiştir. Sığınmacı kampları başta olmak üzere Suriyeli bireylere barınma, yeme, içme, eğitim, sağlık, tercümanlık hizmeti sağlayan Türkiye, Suriye'deki terör olayları, insan hakları ihlalleri ve iç savaşın ne zaman biteceğini öngörememiştir. Göç mevzuatını bu bağlamda güncelleme ihtiyacı hisseden kamu idaresi 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile Göç İdaresi Genel Müdürlüğünü kurmuştur.

Halen Türkiye'de Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) ve Göç Politikaları Kurulu kamu yönetimi anlamında göç politikalarını üretmektedir. GİGM, Türkiye'deki göç stratejisini belirlemek, göçle ilgili kurumlar arası koordinasyon ve iş birliğini sağlayarak kamu hizmeti sunumunun sürekliliğini sağlamak, göçmen, mülteci, sığınmacılarla ilgili iş ve işlemleri yürütmek gibi görevleri vardır. Göç Politikaları Kurulu ise İçişleri Bakanı başkanlığında toplanarak göç ve göç politikalarının uygulanması değerlendirilmesi ve strateji belirlenmesi gibi işlevleri bulunmaktadır. AFAD, Afet Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, 2009 yılında Başbakanlık bünyesinde oluşturulan bir kurumdur. Mültecilere barınma, yeme içme, ısınma, elektrik, haberleşme, tercümanlık, eğitim, altyapı gibi hizmetleri sunmaktadır.

Kaynaklar

Adıgüzel, Y. (2018). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Nobel Yayınları.